

การศึกษากับการช่วยชำระอดีตที่คน

.....ระพี สาคริก

ทุกวันนี้ สังเกตเห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ว่า มีตัวอยู่ตัวหนึ่งที่ขยายพันธุ์ แพร่เชื้อ เพ่นพ่านกว้างขวาง และกระจายพิษรุนแรง ส่งผลเสียหายทำให้เดือดร้อนกันไปทุกหย่อมหญ้า ในสังคมไทย

หากมีผู้ถามว่า ตัวอะไร ลองบอกให้ทราบกันบ้างซิ คำตอบก็คือ ตัวที่ภาษาพระ ภาษาชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า "ตัวกูของกู" ใจละครับ

จากที่ทำให้สังคมนี้ สะท้อนปัญหารุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเจ้าตัวกูของกู หรือหากใช้ภาษาพระที่เป็นเทคนิคสักหน่อย ก็เรียกกันว่า "อิตตา" ทำให้คนบางคนซึ่งความรู้สึกลึกซึ้ง ไม่ถูกกิเลสพอกพูนไวจนหนาเกินไป เริ่มรู้สึกตัวได้ พอสมควร จากภาวะความเดือดร้อน หันมาถามผู้เขียนเป็นครั้งคราวว่า เราควรจะแก้ไขกันอย่างไร และที่ตรงไหน

ทฤษฎีหนึ่งซึ่งน่าจะเห็นกันได้ง่าย ๆ และใช้ได้ผลจริงจัง เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ถือหลัก "ธรรมชาติของชีวิตคน" คือ ต้องมีการเจ็บปวดเกิดขึ้นจากผลสะท้อนของการเปลี่ยนแปลง บนรากฐานของปัญหาจริง จึงจะสามารถรู้ได้ลึกซึ้งถึงจิตสำนึก และมีการปรับเปลี่ยนตนเองเสียใหม่ นี่คือสังขรณ์ของการเปลี่ยนแปลง ที่ควรจะมาถึงในอนาคต ไม่ช้าก็เร็ว และไม่เมื่ออำนาจใจจะยับยั้งไว้ ซึ่งคนควรเตรียมตัวเตรียมใจไว้เพื่อหาทางเลือกที่ดีที่สุดเมื่อถึงเวลานั้น

แต่หลายคนอาจยังคงหงุดหงิด ขาดการรู้สึกได้ เพราะถูกกิเลสพอกพูนไว้มาก แม้จะได้รับคำแนะนำก็ยังคงตื้อตึงไม่ยอมปรับเปลี่ยนตนเอง หรือหากใช้ภาษาที่เทคนิคสักหน่อย ก็กล่าวว่า "ยังยึดอิตตาไว้อย่างเหนียวแน่น" ผู้เขียนเข้าใจเป็นการส่วนตัวว่า ภาวะดังกล่าวนี้เอง ที่อธิบายถึง "รากฐานแห่งกรรม" ที่มองด้วยแนวทางปฏิบัติ

เมื่อไม่นานมานี้ มีบุคคลผู้หนึ่ง ไปพบและคุยกับผู้เขียน มีสาระประโยคหนึ่งที่หยิบยกขึ้นมาเล่าให้ฟัง คือ การศึกษาในญี่ปุ่นประเด็นหนึ่ง ที่หยิบยกเอาวิธีการมากล่าวอย่างน่าสนใจคือ ครูที่ขึ้นอยู่หน้าชั้นเรียน หยิบเอาไม้จิ้มฟันอันหนึ่งออกมาชูหน้าชั้น แล้วถามนักเรียนว่า ให้พิจารณาให้กว้างขวางว่า สิ่งนี้ใช้ทำอะไรได้บ้าง ผลปรากฏว่า นักเรียนคิดถึงการใช้ประโยชน์จากไม้จิ้มฟันได้กว่า 40 อย่าง

ไม่เพียงแต่ใช้จิ้มฟันเท่านั้น แต่สามารถใช้และใช้เต็มเมื่อเล็บสกปรก ใช้จิ้มของรับประทาน ใช้อะไรต่อมิอะไรได้อีกมากมายหลายรูปแบบ ผู้เขียนได้ที่ เลขปรารภในเชิงสรุปว่า นี่แหละที่เป็นแบบอย่างชวนให้คิดกันในแวดวงการศึกษา เพราะจริง ๆ แล้ว หากมองให้ลึก เป็นวิธีการแก่ "คนคิดอิตตา" อย่างหนึ่ง

ติดกันกับวิธีการที่ใช้ในแวดวงการศึกษาของเรา รวมไปถึงวิธีการที่แฝงไว้ด้วยความคิดความเชื่อที่เป็นระดับรากฐานของวัฒนธรรมรูปแบบเก่าของเราเองด้วย นั่นก็คือ มีการหยิบยกเอาวัตถุที่อยู่บนรากฐานของสิ่งซึ่งคนไทยประติษฐาน นามากามเต็กว่า สิ่งนี้ใช้ประโยชน์อะไรแบบจำกัดตัวเอง และหากเด็กตอบแบบจำกัดตัวเองด้วยว่า จะต้องใช้ประโยชน์อย่างนี้ จะใช้อย่างนั้นไม่ได้ ผู้ใหญ่ก็จะตอบว่า ถูกต้อง ทำให้คนยึดอิตตามากขึ้นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งเป็นแนวทางตรงกันข้ามกับวิถีทางนำไปสู่ "ความคิดริเริ่ม" ที่เรากล่าวกันมานานพอสมควร บนรากฐานของ "ความต้องการทางการศึกษา"

เป็นผลล่อหลอมภาวะความคิดคนไทยให้ คิดริเริ่มไม่เป็น แต่มีแนวโน้มที่เด่นชัดมาก ว่าเมื่อมีการคิดอะไรใหม่ ๆ เกิดขึ้นจาก"ตัวบุคคล"ซึ่งล่อตาข่ายการจัดการศึกษาที่เป็นทางการไปได้ จะเกิดกระแสการมุ่งทำตามกัน และอัตราเร่งของกระแสกระทำตาม จะรวดเร็วมากขึ้น หากสิ่งที่ได้มีการคิดการกระทำก่อนมานำหนัก"การได้เงิน"สูงมาก

ผู้เขียนคิดว่า ธรรมชาติของคนรุ่นใหม่ ไม่น่าจะเป็นธรรมชาติที่มุ่งข้ามไปค้นหาที่วัด หรือที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นส่วนปลาย หากน่าจะเป็นธรรมชาติที่สามารถค้นหาและพบได้จาก กระบวนการปัญหาในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคล โดยมีกระบวนการคิดการปฏิบัติที่มุ่งศึกษาชีวิตตนเองเป็นรากฐานสำคัญ

แม้เพียงกรณี"ไม้จิ้มฟัน"ซึ่งบางคนอาจคิดว่า เป็นเรื่องเล็ก แต่หากไม่มองอย่างมุ่งยึดอยู่กับรูปวัตถุ แต่มุ่งไปที่หลักธรรมที่แท้จริง จะพบกับสิ่งที่ล้ำค่า ซึ่งปลอดจากข้ออ้างว่า เป็นเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ แต่สามารถนำไปใช้ได้กับทุกเรื่อง

หากมองที่หลักดังกล่าว และนำไปตรวจสอบกับวิธีการให้การศึกษากายในระบบและกระบวนการจัดการที่เป็นทางการแล้ว เราจะพบกับสภาพดังเช่นที่ได้กล่าวมาแล้ว ผสมกลมกลืนอยู่ในบรรยากาศอย่างอิสระ โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังว่าจะเป็นเรื่องอะไร เนื่องจากหลักธรรมก็ได้ชี้ไว้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีการสัมพันธ์อยู่กับชีวิตและการจัดการของคน ย่อมมีตนเป็นเหตุทั้งสิ้น

การจะแก้ไขที่ตน และจะแก้ไขให้เกิดผลสมบูรณ์ จำเป็นต้องแก้ทั้งสองด้าน คือ ในด้านของผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นฝ่ายถืออำนาจกำหนดวิธีการ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้เข้าถึงรากฐานที่แท้จริงของเหตุและผล เพื่อเขาแต่ละคนจะเป็นผู้กำหนดวิธีการที่ไม่ทำลาย หากมุ่งสู่การละอิตตาได้ ไม่ว่าจะเป็นผู้สอนวิชาใดหรือเรื่องใดก็ตาม

กับอีกด้านหนึ่งคือ ด้านของเด็ก ที่ควรได้รับโอกาสให้ภาวะที่มีการรู้เท่าทัน ได้แสดงออกซึ่งความคิดเห็น เพื่อสร้างสมดุลขึ้นภายในบรรยากาศของการจัดการศึกษา โดยไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสถาบันใด หรือกลุ่มชนใด จะมีเพียงบุคคลเดียวหรือหลายคน หรือมีเพียงกลุ่มเล็ก ๆ หรือกลุ่มใหญ่ หากขึ้นอยู่กับกรณีโอกาสพัฒนาและขยายขอบเขตได้บนรากฐานตนเองอย่างอิสระ

มิฉะนั้นแล้ว ธรรมชาติที่สอนให้คนละอิตตา ซึ่งมีการจัดการกระทำโดยใช้วัด ใช้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือใช้ระบบการจัดการศึกษากายในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียนก็ตาม จะอยู่ในภาวะสูญเสียอย่างช่วยอะไรไม่ได้เลย.